

Dr hab. Beata Lorens, prof. UR
Instytut Historii
Uniwersytet Rzeszowski

Chrześcijańska Akademia Teologiczna
Wpłynęło dn. 01.08.2020 r.
Nr 352/3/2020
Zał. -

Recenzja rozprawy doktorskiej ks. archimandryty mgra **Sergiusza (Bogdana Matwiejczuka)** pt. *Cerkiew prawosławna na Łemkowszczyźnie po 1918 roku. Studium historyczno-kanoniczne*, przygotowanej pod kierunkiem prof. dra hab. Antoniego Mironowicza, Warszawa 2020, ss. 353.

Bardzo dziękuję Wysokiej Radzie Wydziału Teologicznego Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie za powierzenie mi recenzji rozprawy doktorskiej ks. archimandryty magistra Sergiusza (Bogdana Matwiejczuka).

Dzieje religijne Łemkowszczyzny, terenu zajmującego wąski pas obszaru Polski ciągnący się równoleżnikowo wzdłuż północnego grzbietu Karpat od górnego Dunajca na zachodzie do linii Oslawy i górnego Sanu na wschodzie, w XX wieku były bardzo burzliwe. Zainteresowanie nimi uaktywniło się zwłaszcza po 1989 roku. Od tego czasu powstało wiele interesujących publikacji, głównie dotyczących historii osadnictwa łemkowskiego i kultury Łemków. Coraz częściej realizowano też tematy związane z relacjami politycznymi na Łemkowszczyźnie wobec budzącego się narodowego ruchu ukraińskiego. Zainteresowaniem badaczy cieszył się również wątek stosunków wyznaniowych na tym obszarze i funkcjonowanie struktur Cerkwi greckokatolickiej, zwłaszcza po utworzeniu Apostolskiej Administracji Łemkowszczyzny. Zatem temat związany z sytuacją prawosławia na Łemkowszczyźnie w XX w. wpisuje się w ten obszar badań historycznych.

Zadanie, jakie postawił sobie za cel Autor, to ukazanie Łemkowszczyzny przez pryzmat wyznania prawosławnego i dziejów Cerkwi prawosławnej po 1918 roku na tym terenie. Jest to temat pod względem zawartości problemowej jak najbardziej odpowiadający wymogom stawianym tematom rozpraw doktorskich i zasługiwał na podjęcie go. Jego sformułowanie w tytule rozprawy jest poprawne, zawiera zarówno obszar badawczy, jak i okres określający granice chronologiczne. Co prawda, w treści pracy Autor odnosi się także do drugiej połowy XIX wieku, ale zabieg ten jest uzasadniony merytorycznie. Problemy, które Autor uznał za warte szczegółowego rozważenia zostały sformułowane we wstępie do dysertacji.

Konstrukcja pracy

Rozprawa podzielona została na pięć rozdziałów, z których w dwóch pierwszych wyróżniono podrozdziały uwzględnione w spisie treści. Tytuły rozdziałów wskazują na problemowo-chronologiczne ujęcie poruszanych w nich zagadnień. Kolejność rozdziałów uważam za poprawną i logiczną. Nasuwa mi się tu jednak refleksja o braku konsekwencji Autora co do stosowania podrozdziałów w pozostałych rozdziałach, mimo że w rozdziale czwartym dotyczącym akcji Wisła w treści wyróżniono „Rozwój życia religijnego na Dolnym Śląsku” (s. 136, nie uwzględniony w spisie treści). Wydaje mi się również zasadne wyodrębnienie podrozdziałów w rozdziale piątym, uwzględniającym długi okres czasu, bo lata 1948–2018.

Główny korpus pracy został poprzedzony wstępem, zaś po nim umieszczono zakończenie zawierające wnioski, bibliografię zatytułowaną jako źródła, streszczenie w języku polskim, aneks złożony z czterech części oraz streszczenie w języku angielskim.

We wstępie, poprawnie skonstruowanym, przedstawiającym i analizującym podjętą tematykę, charakteryzującym dotychczasowy stan badań, przybliżającym stosowane w rozprawie metody badawcze i strukturę pracy, nieco zabrakło mi szerszego uwzględnienia wykorzystanych źródeł rękopiśmiennych i wskazania na pamiątniki, wspomnienia i relacje szczególnie ważne dla opracowywanego tematu.

Wstęp nie zawierał informacji wyjaśniających kwestie związane z zasięgiem terytorialnym Łemkowszczyzny i specyfiką żyjącej na tym obszarze ludności. Te dane Autor zawarł w pierwszym rozdziale, który wprowadza w tematykę dysertacji. Autor kreśli w nim charakterystykę terenu, ludności, języka oraz kultury cerkiewnej, skupiając się głównie na architekturze i muzyce. Przybliży postawy polityczne panujące wśród ludności łemkowskiej w drugiej połowie XIX w. i w pierwszych dziesięcioleciach XX w. Słusznie wskazuje na rolę Towarzystwa im. Michała Kaczkowskiego dla rozwoju sympatii rusofilskich wśród Łemków. W tym miejscu nasuwa mi się refleksja, że korzystniejsze dla konstrukcji pracy byłoby przeniesienie części informacji o działalności czytelnicy Towarzystwa im. Michała Kaczkowskiego w okresie międzywojennym (s. 47–50) do rozdziału drugiego (s. 98). Ważnym wydarzeniem dla kształtowania się postawy wyznaniowej ludności łemkowskiej była śmierć ks. Maksyma Sandowicza. Słusznie Autor poświęcił uwagę Jego osobie oraz polityce habsburskiej w okresie przed wybuchem i w trakcie I wojny światowej, a zwłaszcza funkcjonowaniu obozu w Talerhofie.

Rozdział drugi dotyczy powrotu Łemków do prawosławia w latach 20. XX w. oraz życia religijnego parafii prawosławnych w okresie międzywojennym. Autor wskazał

przyczyny powrotu ludności łemkowskiej do Cerkwi prawosławnej. Przybliżył okoliczności ustanowienia autokefalii i powstania Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego w 1925 r. oraz wskazał etapy kształtowania się prawosławnej sieci parafialnej na Łemkowszczyźnie. Na podstawie dokumentów źródłowych przybliżył okoliczności przejścia na prawosławie mieszkańców Tylawy w 1926 r. i odtworzył sieć filii parafii prawosławnych na Łemkowszczyźnie oraz scharakteryzował działalność Prawosławnej Misji Duchownej. Autor przywołał petycje ludności łemkowskiej skierowane do Prezydenta RP (s. 74). Odwołał się do ich tekstów umieszczonych w Aneksie 1. Szkoda, że bardziej nie wykorzystał tego źródła, określając np. liczbę osób, które podpisały petycję w poszczególnych miejscowościach i nie porównał jej z liczbą ludności. Odniósł się do polityki wyznaniowej państwa polskiego i jej skutków dla ludności prawosławnej. Ponadto poruszył również zagadnienie związane z powstaniem i działalnością Apostolskiej Administracji Łemkowszczyzny do 1947 r.

Kolejny rozdział poświęcony został Łemkowszczyźnie w czasie II wojny światowej, jednak okres ten Autor przeciągnął faktycznie do 1947 r. Skoncentrował się w nim na przybliżeniu polityki okupacyjnych władz niemieckich wobec ludności ukraińskiej, nowej organizacji terytorialnej Cerkwi prawosławnej w okresie okupacji oraz przesiedleniom ludności łemkowskiej na teren Związku Radzieckiego. Dzięki wspomnieniom i relacjom nielicznych pozostałych na Łemkowszczyźnie duchownych prawosławnych odtworzył podejmowane próby odbudowy życia religijnego w latach 1945–1947.

Następnym wyróżnionym przez Autora okresem w dziejach Cerkwi prawosławnej na Łemkowszczyźnie było przeprowadzenie akcji specjalnej „Wisła”. Obok ogólnych informacji dotyczących samego przesiedlenia Doktorant wyszedł poza terytorium Łemkowszczyzny, kreśląc organizację życia religijnego prawosławnej ludności łemkowskiej na Ziemiach Odzyskanych, głównie na Dolnym Śląsku, co stanowi bardzo ciekawy fragment rozprawy.

Ostatni wyróżniony przez Doktoranta rozdział dotyczy funkcjonowania Cerkwi prawosławnej na Łemkowszczyźnie w latach 1948–2018. Opisał w nim proces kształtowania się struktur dekanalnych i parafialnych Cerkwi z punktu widzenia władz państwowych i metropolitalnych, przywołując poszczególne decyzje podejmowane na najwyższym szczeblu. Brakło mi w tym rozdziale większego odniesienia do spraw i wydarzeń lokalnych, rozgrywających się w poszczególnych parafiach. Szkoda, że Autor nie sięgnął do opracowania autorstwa ks. prof. Stanisława Nabywańca (*Sprawa obiektowa nr 1: Kościół. Kościół przemyski w świetle akt rzeszowskiej bezpieki 1944–1989*, t. II, Rzeszów 2011, s. 792–863), powstałego na podstawie dokumentów przechowywanych w rzeszowskim

Oddziale Instytutu Pamięci Narodowej i poruszającego również kwestię budowania prawosławnych struktur parafialnych na interesującym Autora terenie.

Rozważania w rozdziale piątym Autor kończy mapą i tabelą zawierającą prawosławne parafie i punkty duszpasterskie należące do obecnej diecezji przemysko-gorlickiej. Nie komentuje jednak w żaden sposób, ile z tych ośrodków położonych jest na terenie Łemkowszczyzny. Trudno bowiem pod zakres terytorialny tego pojęcia podciągnąć np. parafię prawosławną w Rzeszowie.

Autor przygotował Aneks zajmujący znaczną część pracy (s. 201–350). Podzielony został na cztery części. Pierwsza, najobszerniejsza (87 stron) zawiera petycje ludności łemkowskiej wystosowane do Prezydenta RP w formie skanów. Niestety, Autor nie podał miejsca przechowywania tych dokumentów. Czytelnik zainteresowany nimi musi szukać tej informacji w treści rozdziału II (s. 74). Również pozostałe części aneksu nie podają źródła pochodzenia prezentowanych w nich dokumentów. Za ważny i cenny uważam Aneks nr 3, zawierający m.in. wykaz proboszczów parafii prawosławnych na Łemkowszczyźnie w latach 1957–2018, stan majątkowy diecezji i stan prawny budynków cerkiewnych, jak rozumiem przygotowane przez Autora, ale bez podania źródeł. Szkoda tylko, że Doktorant odwołując się do niego w tekście (s. 177) pozostawił go bez komentarza.

Merytoryczna ocena pracy

Recenzowana rozprawa doktorska oparta jest na wystarczającej bazie źródłowej i bogatej literaturze przedmiotu wydanej w języku polskim, ale także w językach obcych (rosyjskim, ukraińskim, angielskim). Źródła rękopiśmienne pochodzą przede wszystkim z dwóch głównych źródeł proveniencji państwowej i kościelnej. Są to Archiwum Akt Nowych w Warszawie (pięć zespołów wchodzących do tego archiwum) oraz Prawosławne Archiwum Metropolitalne w Warszawie. Listę tę uzupełniają Archiwum Narodowe w Krakowie, Archiwum Państwowe we Wrocławiu i Archiwum Państwowe w Przemyślu oraz Archiwum Diecezjalne Diecezji Przemysko-Gorlickiej w Gorlicach. Autor dotarł również do jednego archiwum zagranicznego – Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego Ukrainy we Lwowie. Sięgnął również do zbiorów prywatnych zgromadzonych przez przedstawicieli duchowieństwa prawosławnego.

Zgromadzone źródła uważam za wystarczające, ale z obowiązku recenzenta zwracam uwagę na zapis zespołu z Archiwum Państwowego w Przemyślu. Autor nie podawał numerów zespołów, ale jestem przekonana, że zbiory, z których korzystał znajdują się pod inną nazwą zespołu, mianowicie Archiwum Biskupstwa Greckokatolickiego w Przemyślu

(skrót ABGK) i pod taką nazwą powinny zostać zapisane. Ponadto w archiwum tym przechowywane są archiwalia Apostolskiej Administracji Łemkowszczyzny (zespół 157) i myślę, że wartościowym uzupełnieniem bazy źródłowej byłoby skorzystanie z sygnatur 120 czy 142, dotyczących prawosławia na Łemkowszczyźnie.

Dla rzetelnego przedstawienia relacji prawosławno – unickich na Łemkowszczyźnie po II wojnie światowej należałoby również sięgnąć do akt Instytutu Pamięci Narodowej w Rzeszowie i Krakowie. Zdaję sobie sprawę, że temat niniejszej rozprawy skupia się na organizacji terytorialnej struktur Cerkwi, a nie na duchowieństwie prawosławnym, ale konfrontacja ze źródłami zgromadzonymi w IPN mogłaby dopełnić obraz kształtowania się parafii prawosławnych. O możliwościach związanych z wykorzystaniem tego typu archiwaliów świadczy przywołane już przeze mnie opracowanie ks. S. Nabywańca oraz artykuł Przemysława Misiółka zatytułowany *Konflikt o cerkiew w Polanach w świetle doniesień tajnego współpracownika „Marka”, „Limes”, 10, 2017, s. 94–113.*

Rękopisy uzupełniają dość skrupulatnie zebrane i prawidłowo wykorzystane źródła drukowane, w tym czasopisma wydawane przez Cerkiew prawosławną w Polsce.

W obszernej literaturze przedmiotu można byłoby wskazać jeszcze kilka publikacji, które mogłyby okazać się przydatne do przybliżenia poruszanych zagadnień. Mam tu na myśli artykuły naukowe ks. Stanisława Nabywańca pisane również we współpracy z innymi osobami: S. Nabywaniec, *Polityka narodowościowa Ukraińców względem Łemków*, [w:] *Scio cui credidi : księga pamiątkowa ku czci księdza profesora Mariana Ruseckiego w 65. rocznicę urodzin*, pod red. I. S. Ledwonja [et al.], Lublin 2007, s. 1231–1250; tegoż, *Łemkowie na Ziemiach Odzyskanych: życie kościelne i religijne*, [w:] *Łemkowie, Bojkowie, Rusini : historia, współczesność, kultura materialna i duchowa*, t. 3, pod red. S. Durdy, B. Halczaka, R. Drozda, I. Betko, M. Šmigel'a, Głogów 2010, s. 135–151, a także we współautorstwie: D. Knutel, S. Nabywaniec, *Rozwój prawosławia na Łemkowszczyźnie a separatystyczne tendencje wśród Łemków w okresie odzyskiwania niepodległości przez Polskę*, [w:] *O niepodległości ekumenicznie: wyznawcy różnych Kościołów dla Rzeczypospolitej (1918-1939)*, pod red. S. Bober, S. J. Żuka, Lublin 2018, s. 165–181; D. Knutel, S. Nabywaniec, *Łemkowie - lud prawosławny czy prawowierny?*, [w:] *Człowiek - społeczeństwo - źródło: studia dedykowane Profesor Jadwidze Hoff*, pod red. S. Kozaka, D. Opalińskiego, J. Polaczka, S. Wieczorka, W. Zawitkowskiej, Rzeszów 2014, s. 213–231; S. Nabywaniec, J. Rogula, *Wpływ przesiedlenia ludności ukraińskiej na zmianę struktury narodowościowej i religijnej powiatu sanockiego w pierwszej połowie XX wieku*, [w:] *Łemkowie, Bojkowie, Rusini: historia, współczesność, kultura materialna i duchowa*, t. 6, pod

red. B. Halczaka, R. Drozda, S. Dudry, O. Kozakevych, O. Kuzmenko, P. J. Besta, M. Šmigel'a, Słupsk 2016, s. 194–212.

Warto byłoby również sięgnąć do najnowszych publikacji dotyczących akcji „Wisła” i jej skutków, np. autorstwa J. Pisulińskiego, *Akcja specjalna „Wisła”*, Rzeszów 2017 i A. Stachowiaka, *Wojna religijna w górach. Konflikty wyznaniowe na Łemkowszczyźnie po 1947 roku*, Krosno 2017.

Autor powoływał się w pracy na wspomnienia ks. Jana Polańskiego (spisane w formie maszynopisu w Rogach w 1972 r.), ale warto byłoby przywołać ich wydania drukiem, tym bardziej, że w ostatnich latach pojawiły się one przynajmniej dwukrotnie (*Wspomnienia Kanclerza Kurii Apostolskiej Administracji Łemkowszczyzny. „Ciernista droga kapłana”* – ks. Ioann Polanskij, pod red. S. Dubiel – Dmytryszyna, Krosno 2015; *O. Ioann Polański Duszpasterz Łemków i kanclerz Apostolskiej Administracji Łemkowszczyzny*, pod red. S. Dubiel- Dmytryszyna, Krosno 2020).

Do najważniejszych osiągnięć badawczych zrealizowanych w rozprawie zaliczam określenie przyczyn podejmowania przez ludność łemkowską decyzji o przejściu na wyznanie prawosławne, opis problemów życia religijnego prawosławnej ludności na podstawie pamiętników, wspomnień i relacji osób duchownych oraz członków ich rodzin, pokazanie różnych okresów w rozwoju prawosławnej sieci parafialnej na Łemkowszczyźnie.

Podczas lektury doktoratu wyczuwa się emocjonalne zaangażowanie Autora i niekiedy brak neutralnego podejścia do zagadnienia. Jest to cecha wielu Doktorantów i autorów książek, którzy blisko utożsamiają się z opisywanymi wydarzeniami. W przypadku ocenianej rozprawy pochodzenie i pozycja Autora mogą wyjaśniać brak krytycznego podejścia do niektórych poruszonych wątków, ale go nie usprawiedliwiają.

Do niedociągnięć rozprawy zaliczam warstwę narracyjną, w której dostrzegam uchybienia i błędy. Wydaje mi się koniecznym wprowadzenie komentarza autorskiego odnoszącego się do dłuższych cytatów źródłowych. I tak na stronach 65–67 Autor przywołuje fragmenty petycji kierowanych do metropolity prawosławnego w Warszawie tłumaczące decyzję o powrocie do prawosławia, ale pozostawia je bez komentarza. Trudne do przyjęcia jest również cytowanie opracowania naukowego od kropki do kropki, w formie osobnego zdania (s. 34–35). Na szczęście Autor nie nadużywa tego typu wypowiedzi, w większości prawidłowo wprowadzając do narracji wspomnienia i relacje świadków zdarzeń oraz opinie badaczy.

Z obowiązku recenzenta pragnę wskazać błędy zauważone w rozprawie. Do poważniejszych należą potknięcia terminologiczne związane z pojęciami historycznymi, np.

stosowanie terminu Galicja w kontekście II Rzeczypospolitej (s. 69, 84, chyba lepiej napisać byłej Galicji czy dawnej Galicji), województwo małopolskie w stosunku do okresu II Rzeczypospolitej (s. 74), wreszcie nazwy miejscowości Łemkowszczyzny pisane w kilku wersjach lub źle odmieniane, albo też nazwiska funkcjonujące w kilku wersjach. Przykładem niech będzie osoba nauczyciela Mikołaja Jurkowskiego, którego Autor zapisał również jako Jurkiewicza i Jurowskiego (s. 88-89). Doktorant stosował też termin Ruś Galicka zamiast Halicka (s. 34, 35, 36) i niekonsekwentnie używał przymiotnika galicyjski (niekiedy galicki, czy halicki, zob. s. 40). Problematyczne jest też mieszanie czasów (s. 35, 42, 43, 64). Jestem zwolenniczką pisania prac historycznych konsekwentnie w czasie przeszłym.

Formalna strona dysertacji

Autor zatytułował bibliografię określeniem źródła, co wydaje się nie do końca oddawać sens tego zestawienia. Proponowałabym zatem używanie wskazanego przeze mnie terminu bibliografia, tym bardziej, że ze Wstępu (s. 8) mogę wnosić, iż Autor to pojęcie zna i poprawnie stosuje. Co do sposobu sporządzenia wykazu źródeł rękopiśmiennych mam uwagę dotyczącą umieszczenia pod nazwą archiwum dokumentów w nim przechowywanych i przywołanych w rozprawie. Odnosi się do Archiwum Diecezjalnego Diecezji Przemysko – Gorlickiej w Gorlicach, którego nazwa figuruje w wykazie, ale nie wskazano żadnych dokumentów tam przechowywanych, mimo że pojawiły się one w przypisach. Podobnie niedosyt budzi zapis archiwaliów pozyskanych z Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego Ukrainy we Lwowie, gdzie Autor wskazał jedynie sprawę, bez podania fondu i opisu. Odszukanie zatem tej jednostki przez zainteresowanego czytelnika jest praktycznie niemożliwe. Również sporządzenie zapisu bibliograficznego opracowań nie jest konsekwentne, bo raz Doktorant przywołuje wydawcę, innym razem pomija. Konieczne byłoby ujednolicenie poszczególnych zapisów.

Zestawienie literatury Autor podzielił na prace wydane alfabetem łacińskim i cyrylicą, ale nie zachował konsekwencji w podziale, bo np. tekst wydany w języku angielskim P. Besta wyodrębnił osobno, a anglojęzyczne opracowanie A. Mironowicza umieścił zgodnie z alfabetem. Nie dostrzegam też logiki w wykazie literatury drukowanej cyrylicą. Czy Autorowi chodziło o wyodrębnienie literatury w języku rosyjskim i ukraińskim, czy też zapomniał o konieczności zachowania kolejności alfabetycznej?

Ponadto zauważam manierę związaną z brakiem odmiany nazwisk w przypadku podawania redaktorów (np. pod red. J. Czajkowski, pod red. S. Stępień), co w języku polskim

jest błędem. Warto byłoby również ujednolicić zapis bibliograficzny prac wydanych pod redakcją (pod red. lub red.).

Wśród literatury, czyli jak rozumiem opracowań, znalazły się pozycje pamiętnikarskie i wspomnieniowe, które należałoby raczej potraktować jako źródła drukowane (np. s. 193, poz. 104). Do takich zaliczyć należy wspomnienia ks. Jana Polańskiego (s. 191, poz. 65). W przytoczonej przez Autora wersji pozostawały one w maszynopisie, brakło zatem podania miejsca jego przechowywania.

W przypisach Autor kilkakrotnie podawał krótkie notki biograficzne o postaciach pojawiających się w dysertacji. Nie robił tego jednak konsekwentnie, stąd trudno odgadnąć zamysł i klucz doboru osób, jakim się kierował. Ponadto w odniesieniu do biografii bohaterów uwzględnionych w przypisach nie podawał źródła informacji (s. 89, przyp. 299; s. 90, przyp. 303; s. 113, przyp. 419).

Autor na ogół precyzyjnie i jasno formułował myśli, co sprawia że tekst dysertacji jest przystępny w odbiorze. Jednak i w tym względzie trafiają się uchybienia i niekonsekwencje. Pojawiały się niekiedy pewne błędy stylistyczne czy gramatyczne lub zwykłe pomyłki literowe.

W treści pracy zamieszczono ilustracje, które wprawdzie zostały podpisane, ale nie wskazano ich źródła. Ponadto nie sporządzono wykazu ilustracji, który pozwoliłby je szybko zlokalizować w tekście. Praca zawiera mapy, umieszczone w tekście, ale nie zawsze są one prawidłowo opisane (s. 68, 112, 131, 145, 149, 178).

Podobny zarzut należy skierować wobec sposobu sporządzenia tabeli, nie zawsze poprawnie skonstruowanych, często nieponumerowanych i nieopisanych, bez podania podstawy źródłowej (s. 165-166, 170, 178). Z drugiej strony część tabel została prawidłowo opisana, stąd wysuwam wniosek, że wskazane przez mnie mankamenty nie wynikały z braku umiejętności, ale pośpiechu i braku korekty.

Wnioski końcowe

Rozprawa doktorska ks. archimandryty mgra Sergiusza (Bogdana Matwiejczuka) oparta została na wystarczającej bazie źródłowej i literaturze przedmiotu. Autor wykazał się znajomością warsztatu naukowego historyka. Poprawnie przeprowadził analizę problemów stanowiących tematykę rozprawy w oparciu o zgromadzone informacje źródłowe i opracowania.

Rozprawa doktorska ks. archimandryty mgra Sergiusza (Bogdana Matwiejczuka) spełnia warunki określone w art. 13 ustawy z dnia 14.03.2003 r. o stopniach naukowych i

tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 r. Nr 65 poz. 595) z późniejszymi zmianami (Dz. U. z 2016 r., poz. 882 i poz. 1311 oraz Dz. U. z 2017 r., poz. 859). Zatem zwracam się do Wysokiej Rady Wydziału Teologicznego Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie o dopuszczenie Go do dalszego etapu przewodu doktorskiego.

Rzeszów, 28 sierpnia 2020 r.

Beata Lorens